

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ – БЛАГОЕВГРАД
СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ – КАТЕДРА „МЕНИДЖМЪНТ И МАРКЕТИНГ“

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Милена Филипова

върху дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по научна специалност „Икономика и управление /индустрия/“, професионално
направление 3.7. Администрация и управление, на тема:

**„Съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива
фирмена култура в индустриалните предприятия“,**

разработен от докторант в редовна форма на обучение

Мария Валериева Данчова

*Рецензията е изготвена съгласно заповед на Ректора на ЮЗУ „Неофит
Рилски“ № 165/04.02.2019 г.*

I. Кратки биографични данни

Мария Данчова завършва висшето си образование в УНСС, гр. София, където през 2004 г. придобива ОКС „бакалавър“ по специалност „Стопанско управление“, през 2005 г. ОКС „бакалавър“ по специалност „Финанси“, а през 2007 г. – ОКС „магистър“ по специалност „Стопанско управление“. През 2016 г. Мария Данчова е приета за докторант в редовна форма на обучение по докторска програма „Икономика и управление /индустрия/“, професионално направление 3.7. „Администрация и управление“ към катедра „Мениджмънт и маркетинг“ в Стопанския факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“ - Благоевград. Зачислена е със заповед № 29 от 06.01.2016 г. Паралелно с обучението като докторант тя е избрана и води семинарни занятия като хоноруван преподавател в Стопанския факултет.

Докторантката има трудов стаж като административен сътрудник към член на Европейски парламент, както и като експерт по оперативни програми в ОИЦ - Благоевград. Тя активно участва в редица университетски и международни научно - изследователски проекти. Владее отлично английски език. Притежава способност за

работа в екип, за организиране и координиране на административна работа, инициативност и адаптивност, както и опит в организиране на групови мероприятия и обучения локално и национално ниво.

II. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд на докторант Мария Данчова е посветен на актуален проблем, който е интердисциплинарен по своя характер, с редица съвременни измерения и рефлексии, които са от съществена важност както за теорията, така и за практиката на индустриалните предприятия в България.

Дисертационният труд има класическа структура от увод, изложение в три глави, заключение и библиография. Общият обем на научната разработка е 262 стандартни страници. Използвани са 256 литературни източника. Изследването е подкрепено с илюстративен материал под формата на 24 таблици, 15 фигури и 94 графики. Към дисертационния труд има 5 приложения в обем от 16 страници.

Дисертацията е **структурирана** и балансирана правилно - включва увод (5 стр.), обосноваващ актуалността и значимостта на темата на изследването, изложение в три глави (219 стр.), заключение (8 стр.), списък на използваната литература (12 стр.), списък на таблиците, на фигурите, на графиките и на приложенията в дисертационния труд и 5 приложения.

Използваните информационни източници отразяват широките познания на докторантката в изследваната област. **Библиографската справка** показва, че дисертационният труд се основава на използването на 256 информационни източника, от които 198 - на кирилица, 51 - на латиница и 7 интернет източника. Спазени са правилата за научна етика и литературните източници са ползвани добросъвестно и коректно в процеса на изследване на проблематиката, обект на дисертационното изследване.

Стилът на написване е стегнат и разбираем. Научният език и научният апарат съответстват на спецификата на изследваната проблематика. Използваният инструментариум е адекватен на проблематиката, базиран на метод на анализ и синтез, метод на наблюдението, метод на индукция и дедукция, контент анализ, анкетно проучване, панелни интервюта и статистически методи, интуитивен и систематичен подход. За изпълнението на формулираните задачи е използвана информация от

Националният статистически институт, Националната стратегия за насърчаване на малките и средните предприятия 2014-2020, Националната програма за развитие: България 2020, данни от Министерството на икономиката, теоретични и практически изследвания на български и световни учени, издания на браншови организации и др. За целите на анализа са използвани резултати от осъществено от автора анкетно проучване на територията на област Благоевград и информация от различни преработвателни предприятия.

Задължителните атрибути за дисертационно изследване – предмет и обект на изследването, основна научна теза, изследователска цел и задачи **са открити**, с което е очертана рамката на разработката. Тя се характеризира с издържана структура на отделните части на изложението и с ясна логическа обвързаност. Постройката е подчинена на целта и задачите на изследването.

Като **обект на изследването** се определя съвременното лидерство способстващо за изграждането на ефективна и устойчива фирмена култура в предприятията от индустриалния сектор в област Благоевград. Неговият **предмет** е взаимовръзката между съвременното лидерство и изграждането, развитието и усъвършенстването на фирмената култура на организацията. **Научната теза** гласи, че съществува тясна взаимовръзка между лидерския стил на управление и изграждането ефективна и устойчива фирмена култура, която се явява ключово предимство за повишаване резултативността на управление в индустриалните предприятия в България. **Основната цел** на дисертационния труд е насочена към установяване на връзката и взаимодействието между съвременното лидерство и фирмената култура, анализиране на лидерския стил, фирмената култура и ефективността на прилагания лидерски стил на управление от индустриалните предприятия в България и на тази база да се предложат насоки за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура. Формулирани са 4 изследователски задачи, насочващи вниманието на автора към основните теоретични и практически проблеми на съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия в България.

III. Преценка на съдържанието и основни резултати от дисертационното изследване

В представения за рецензиране дисертационен труд са спазени всички изисквания към научно-приложните изследвания, в следствие на което са постигнати конкретни резултати. Като цяло дисертационният труд се отличава с прецизност, логическа последователност, задълбоченост на изследването и стремеж да се разглеждат проблемите в комплекс, в тяхната взаимна връзка и зависимост.

В увода задълбочено и аргументирано е обоснована актуалността на темата на дисертационния труд.

Първа глава на дисертационния труд обхваща основните теоретични въпроси на лидерството. Предмет на изследване са теоретичните постановки за лидерството и мениджмънта. Направеният литературен преглед дава възможност да се проследи тяхната еволюция. Анализирани са основополагащите концепции за лидерството, като са посочени различни дефиниции. Определени са основните характеристики, които лидерът е необходимо да притежава. Разгледана е взаимовръзката между ръководство и лидерство като две специфични, но допълващи се дименсии на поведение. С цел акцентирание върху актуалността на въпроса за лидерството в съвременните управленски науки, фокусът е поставен както върху паралела между мениджмънта и лидерството, така и взаимовръзката помежду им. В тази глава е направена ретроспекция на различните подходи в изучаване на лидерството. Анализирани и систематизирани са четири основни подхода: „подхода на личните качества“, „поведенчески (бихейвиористки) подход“, „ситуационен подход“ и „новите подходи към лидерството“. В третия параграф на първа глава се разглежда типологизацията на лидерството според вижданията на различни автори, като се подчертава, че основният проблем на ефективното лидерство е съчетаването на различните стилове. Направен е литературен обзор на различните типове лидерски стилове, които теоретичите определят, в зависимост от определени аспекти в изучаване на лидерството. Посочено е, че различните лидерски стилове предполагат наличието на специфични умения, които лидерите трябва да притежават, за да могат ефективно да оказват влияние върху своите последователи.

Втора глава е посветена на взаимовръзката между съвременното лидерство и фирмената култура. В нея са разгледани понятията култура и фирмена култура, както и елементите на фирмената култура. На базата на теоретичните разработки на изследваните чуждестранни и български автори са обобщени базовите елементи на

фирмената култура, като е дефинирано тяхното проявление. На базата на получените резултати от направения литературен анализ е установено, че в България понятието фирмената култура е все още слабо познато в малките и средни предприятия, но намира силен акцент в по-големите организации, особено тези с чуждестранно участие. В тази глава се акцентира върху типологизацията на фирмената култура, като подробно са разгледани и описани типологизациите, според различните критерии на водещи теоретици. Вниманието е фокусирано върху моделите предложени от Х. Хофстеде, У. Грос и Ш. Шичмън, Ф. Тромпенаарс, Ч. Хемпдън-Гърнър, Ч. Хенди, Т. Дийл, А. Кенеди

К. Камерън, Р. Куин, Р. Ърнст, Дж. Зоненфелд, У. Шнайдер, У. Оучи, Ф. Тарраго, М. Мирчев и Г. Шереметов, К. Палешутски и др. В третия параграф на втора глава се разглежда взаимовръзката между съвременното лидерство и фирмената култура, като е отделено внимание на аспектите, в които тази взаимовръзка може да се изрази. Посочва се, че връзката е двупосочна, като лидерството оказва своето влияние върху цялостното развитие на организацията, а фирмената култура може да окаже влияние върху ефективността на използвания лидерски стил.

Трета глава е фокусирана върху практическите аспекти на съвременното лидерство и фирмената култура. В началото е представена методика на научното изследване. Направено е уточнението, че в научната литература са налични множество отделни методики за изследване както на лидерството, така и на фирмената култура, но липсва методика определяща релевантността между двете дименсии. Методологията на изследването е разработена така, че да обвърже комплексните и многоаспектни фактори на тези две дименсии, като съдържа в себе си адекватни измерителни процедури. Избраният метод може да бъде определен като широкоспектърен и комплексен. Чрез анкетното проучване са охарактеризирани количествените измерители, а панелните интервюта са израз на качествено изследване. Чрез статистически методи на сравнение, анализ и синтез са обработени резултатите от научното изследване и са достигнати съответните изводи и заключения.

Авторът изразява становището, че анализът на лидерството и фирмената култура се провежда с цел разкриване на проблемите, определяне на целите и формулиране на задачите, които да способстват при разработването и внедряването на адекватна система, която да отчита взаимната обвързаност на тези два фактора. Той е

извършен по различните компоненти в съответствие с изискванията и влиянието на външната и вътрешната среди. В синтезиран вариант са анализирани икономическите показатели като цяло, фокусирайки се в последствие върху индустриалните предприятия в област Благоевград. Представен е SWOT анализ на българската икономика, показващ силните и слабите страни, възможностите и заплахите пред българската икономика. Разгледани са броя на местните единици по сектори по КИД-2008 от район Югозападен и е направен анализ на икономическите показатели, като е направена съпоставка между петте области от региона.

В трета глава е направен анализ на използвания лидерския стил на управление и на ефективността от неговото прилагане в индустриалните предприятия в област Благоевград. Отчетен е факта, че въпреки получените в изследването резултати, в определени ситуации, ръководителят може да използва един или набор от лидерски стилове на управление. На базата на резултатите от изследването се констатира, че липсва унифициран и стандартен лидерски стил, който да бъде приет за универсален и ефективен в съвременното възприятие за лидерството. Накрая на тази глава акцентът е поставен върху анализа на съществуващата фирмена култура в индустриалните предприятия в област Благоевград. На основата на получените резултати е изведен извода, че е налице липсата на основните елементи на фирмената култура, т.е. в индустриалните предприятия в област Благоевград няма утвърдена и устойчива фирмена култура. Предложени са насоките за прилагането на съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия

Направените в края на всяка глава изводи представляват ясно изразено обобщение на представените становища и резултатите от проучванията, изразяват мнението на автора и акцентират върху някои въпроси с базов характер.

Съдържанието на дисертацията е конкретно фокусирано, без излишни отклонения и описания. Авторката анализира и извежда характеристики и особености, взаимовръзки и зависимости и изказва виждания и позиции по проблема.

Авторефератът е съставен въз основа на изложението на дисертационния труд и отразява замисъла и структурата на изследването. Отговаря на приетите стандарти за съставяне на автореферат на дисертационен труд.

IV. Оценка на научните и практическите резултати и приноси

Дисертационният труд на докторант Мария Данчова притежава безспорни научни достойнства. Приносните моменти могат да се групират в две отделни направления: такива с теоретико-методологичен характер и такива с практико-приложен характер.

Научните приноси с теоретико-методологичен характер, които се откриват в дисертационния труд, са свързани с: систематизирането и обобщаването на съществуващите научни концепции и определянето на основните характеристики и типологизации на лидерството и фирмената култура; с извеждането и установяването на взаимовръзката между тях в индустриалните предприятия в област Благоевград; с разработването на методология за изследване и анализ на съвременното лидерство и фирмената култура в индустриалните предприятия.

В практико-приложен план съдържащите се приноси моменти касаят следното: анализирани са основните икономически показатели на индустриалните предприятия, развиващи дейността си на територията на област Благоевград; анализиран е използвания лидерски стил и неговата ефективност; анализирана е фирмената култура в организациите; предложени са насоки за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура, чрез подходите на съвременното лидерство.

Приносите се съдържат в дисертационния труд и съответстват на изказаните положителни оценки в рецензията. Приемам ги изцяло. Основните научни и научно - приложни приноси точно разкриват постигнатите научни и приложни резултати. Те са дело на самостоятелни и целенасочени научни търсения и доразвиват в теоретичен и практичен аспект съществуващото научно познание в областта на съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия в България.

В приложената към автореферата справка, Мария Данчова е посочила **4 публикации** по темата на дисертацията (три научни статии и един доклад на конференция). От значение е да посоча, че статиите са публикувани в списание, което е индексирено в базата Web of science. Публикациите са лично дело на докторантката и отразяват различни части от дисертационния труд.

V. Критични бележки и препоръки

Рецензияният труд е един сериозен опит за задълбочено изследване на проблемите, свързани със съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия. С оглед подобряване на по-нататъшната работа на докторантката, могат да се направят някои бележки и препоръки.

1. Разработката би спечелила, ако бъдат проучени по-голям брой специализирани литературни източници на латиница по основните теоретични постановки.

2. В заключението са направени обобщаващи изводи, но не са очертани ясно тенденциите за по-нататъшното развитие на изследванията в областта на съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия.

3. Моята препоръка към докторантката е в бъдещите си публикации да анализира и изследва влиянието на лидерския стил върху мотивацията на служителите.

Посочените бележки не намаляват достойнствата на разработката и не влияят върху общата положителна оценка на дисертационния труд, като самостоятелно изследване, с доказани научно-приложни приноси.

Бих желала да поставя следните уточняващи въпроси:

1. Необходимо ли е при изграждането на ефективна и устойчива фирмена култура индустриалните предприятия да отчитат промените в средата, в която функционират и защо?

2. Влияе ли изградената фирмена култура върху заложените стратегически цели на организацията?

VI. Заключение

Дисертационният труд на Мария Данчова отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ "Неофит Рилски". Докторантката показва способност за провеждане на самостоятелно изследване и е постигнала теоретични и приложни резултати, представляващи принос към науката и практиката. Предложената разработка е сериозен изследователски труд, който заслужава висока оценка. С написания дисертационен труд и публикациите към

него докторант Мария Данчова покрива минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. При запознаването с дисертационния труд и публикациите към него не е установено плагиатство.

На основата на безспорните научни приноси и съществената научно-приложна значимост на дисертационния труд изразявам своето положително становище и **предлагам на членовете на почитаемото научно жури на Мария Валериева Данчова да бъде присъдена образователната и научна степен “доктор” по научната специалност “Икономика и управление /индустрия/”.**

27.02.2019 г.

Благоевград

Рецензент:

(доц. д-р М. Филипова)